

IZJAVA ZA JAVNOST

O maturi na Slovenskem – Stane Okoliš, ravnatelj šolskega muzeja

V razvoju šolstva na slovenskih tleh so pot slovenščine v šolo, sprva v osnovno, nato pa še bolj občutno v srednjo, utirali in tlakovali z velikimi napori in prizadevanjem postopoma in z majhnimi koraki. Boj za slovenski jezik, najprej kot učni predmet, pozneje kot učni jezik, je bil toliko večji in pomembnejši v srednjih šolah, saj je bilo le z gimnazijo mogoče priti do najvišje izobrazbe na univerzi. Osemletna gimnazija, ki je kot izvorno jezikovna šola postavila podlago srednješolskemu izobraževanju, je bila do učnega jezika po letu 1849 posebej občutljiva. Zaradi slovenske kulturno politične inferiornosti in nacionalističnih pritiskov močnejših sosedov je bila uporaba slovenščine na državnih gimnazijah omejena na posamezne učne predmete, na vzporedne oddelke v nižjih in pozneje nekoliko višjih razredih. Do ustanovitve prve popolne državne gimnazije v slovenskem jeziku je tako prišlo šele tik pred prvo svetovno vojno v šolskem letu 1913/1914 v Gorici. Vstop slovenščine skozi glavna vrata je prej v srednjo šolo omogočilo ustanavljanje zasebnih oz. občinskih, mestnih ali drugih gimnazij in realk. Častno mesto v prizadevanjih za ustanovitev popolne samostojne srednje šole v slovenskem jeziku pripada mestni realki v Idriji, ustanovljeni 1901 kot mestni nižji realki, ki je bila 1905 razširjena v višjo realko in je v šolskem letu 1909/1910 postala državna in zasebni škofijski gimnaziji v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano, ki je bila ustanovljena 1905.

Mestna realka v Idriji je bila najprej zamišljena in ustanovljena samo kot štiriletna nižja realka in je bila pozneje razširjena v sedemletno višjo realko, v Šentvidu pa so osemrazredno gimnazijo načrtovali že od vsega začetka. Realka se je razvila iz manj razrednih realnih šol, ki so služile praktičnim namenom za pridobitev znanj in spretnosti za posamezne poklice. Namen realke je bil večji, saj je posredovala tehnična znanja in pripravljala za študij na tehniških visokih šolah. Popolna osemletna gimnazija v Šentvidu je učenjem latinskega in grškega jezika ter posredovanjem latinske in grške književnosti, ki je v predmetniku realk ni bilo, dijakom posredovala široko splošno humanistično izobrazbo, ki je bila potrebna za študij na univerzah.

Večje težave pri uveljavljanju slovenščine kot učnega jezika v učnem programu šole so se pojavljale na idrijski realki, ki je tudi nastala štiri leta pred gimnazijo v Šentvidu. Problem zagotavljanja in potrjevanja slovenskih učnih knjig in učnega programa je bil večji na realki v Idriji, posebno v višjih razredih, na škofijski gimnaziji v Šentvidu pa po prizadevanjih samega škofa Jegliča nekoliko manjši. Na škofijski gimnaziji so uporabo slovenščine kot učnega jezika uspeli splošno uveljaviti, na idrijski realki pa so pri številnih učnih predmetih ostali pri nemških učnih knjigah in učnem programu, ki je veljal na državni višji realki v Ljubljani, četudi so pri nekaterih predmetih imeli dvojezični pouk in so zlasti terminologijo obravnavali z vidika nemškega in slovenskega jezika. Pouk na idrijski realki je tako potekal v slovenskem jeziku, v višjih razredih tudi v nemškem, na škofijski gimnaziji pa je bila slovenščina uveljavljen učni jezik pri vseh predmetih in v vseh razredih.

Jezikovne razmere na eni in drugi šoli so se v isti luči pokazale tudi pri opravljanju mature in podeljevanju zaključnih spričeval. Zaradi razlik med realko in gimnazijo so bili zrelostni izpiti po vsebini različni: na realki v Idriji so na prvi maturi 1908 pisali pisne naloge iz nemščine, slovenščine, francoščine in opisne geometrije, na škofijski gimnaziji v Šentvidu pa prvič leta 1913 iz latinščine, grščine, nemščine in slovenščine. Na ustnem delu izpita so odgovarjali tudi iz drugih predmetov, na idrijski realki v slovenskem ali nemškem jeziku, na šentvidski gimnaziji pa v slovenskem jeziku.

Prva matura za sedemrazredne realke je po veljavni šolski zakonodaji v slovenskem jeziku, prav tako tudi v nemškem jeziku, potekala leta 1908 v Idriji, prva matura za popolne osemrazredne gimnazije v slovenskem jeziku pa leta 1913 v Šentvidu nad Ljubljano. Obe maturi sta odločilno vplivali na razvoj šolstva na Slovenskem. Škofijska gimnazija v Šentvidu je v vseh pogledih nadgradnja idrijske realke, še največji pa je njen pomen, ki ga ima kot prva slovenska popolna osemrazredna humanistična gimnazija v središču Slovenije.

Prispevek je nastal ob praznovanju 100. letnice prve mature v slovenskem jeziku leta 2013